

קידושין עא

משה שווערד

1. תוספות מסכת קידושין דף ע עמוד ב ד"ה קשים גרים

קשים גרים – [1] פ' בקונטרס לפי שאינם בקיאים במצות ומביאים פורענות [2] ועוד שמלמדים את ישראל ממעשיהם וכו' [3] וי"מ לפי שכל ישראל ערבין זה בזה ולא מילתא היא דהא לא נתערבו בשביל הגרים כשקבלו התורה כדאמרינן בסוטה (דף לז:): נמצא לכל אחד מישראל שש מאות אלף וג' אלפים [ותק"ן בריתות] שכולן נתערבו זה בזה אלמא לא נתערבו מן הגרים שהרי הרבה ערב רב עלה אתם [4] ויש מפרשים דקשין גרים לישראל כספחת לפי שהזהיר הקדוש ברוך הוא עליהם בכ"ד מקומות שלא להונות אותם ואי אפשר שלא יצטרעו [5] ויש מפרשים לפי שע"י הגרים ישראל בגלות כדאמר (פסחים דף פז:): מפני מה ישראל מפוזרים בכל ארצות יותר משאר עובדי כוכבים כדי שיתוספו עליהם גרים ולא נהירא דהא אמר ביבמות (דף מז:). עובד כוכבים הבא להתגייר אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר תדע שישראל דווים דחופים ואמרי' התם משום דיפרוש הוא דאמר מר קשין גרים לישראל כספחת אלמא דבתר שיתגיירו קשים הם [6] וה"ר אברהם גר פירש לפי שהגרין בקיאים במצות (א) ומדקדקין בהם קשים הם לישראל כספחת דמתוך כן הקדוש ברוך הוא מזכיר עונותיהם של ישראל כשאין עושין רצונו וכה"ג מצינו גבי הצרפית (מ"א יז) שאמרה מה לי ולך איש האלהים (כי) באת אלי להזכיר [את] עוני שמתוך שהוא צדיק גמור היה נראה לה שמזכיר השם עונה [7] ור"י פירש דלפיכך קשים שנטמעו בישראל ואין השכינה שורה אלא על משפחה מיוחדת וכן נראה דמשום הכי מייתי הא דרבי חלבו על הא מילתא דר' חמא בר חנינא.

2. תוספות רא"ש על קידושין דף ע/ב

קשים גרים לישראל וכו'. פרש"י לפי שאינם זהירים במצות וישראל למדים ממעשיהם, ורש"י פ' במקום אחר משום דכל ישראל ערבים זה לזה ונענשים עליהם והקשה רש"י לפירוש זה דישאל לא נתערבו עם הגרים מדלא חשיב בסוטה ערבות של גרים, ונראה דלאו קושיא היא לפי שאין מפורש חשבון הגרים ואע"ג דאיכא למ"ד במכילתא שהיו כיוצאי מצרים מ"מ אינו מפורש בתורה.

3. דבר יעקב מסכת קידושין דף ע עמוד ב

ח] בא"ד - וי"מ לפי שכל ישראל ערבין זה בזה ולא מילתא הוא דהרי לא נתערבו בשביל הגרים וכו' - שיטת תוס' שאין ערבות בשביל גרים. וכן כתב רש"י [נדה יג ב.]. התוס' בנדה והתורא"ש כאן חולקים על תוס' וכתבו שנתערבו גם בשביל הגרים, והא דלא הוזכר במנין של הגמ' בסוטה מתרץ הרא"ש משום שלא נתפרש מספר הגרים.

מקשים התלמידים אם ליכא ערבות לגרים א"כ אי אפשר להוציא גר בברכת המצוות, דמה שאחד מברך עבור חבריו [אף על פי שהמברך כבר יצא] הוי מדין ערבות כמש"כ רש"י [ר"ה כט א] והרא"ש [ברכות מז: סימן כא], ובגר ליכא ערבות. וכן מקשה המנחת יצחק [ח"ג סימן נד - כ].

ולענין אם גר יכול להוציא אחרים בברכה, כתב הפמ"ג [פתיחה הכוללת ח"ב אות טז] שתלוי במחלוקת רש"י ותוס' אם גרים בכלל ערבות. והפמ"ג [אשל אברהם נג - יט] מביא דהרא"ש בברכות כתב שאין לגר ערבות, ומדברי השו"ע שכתב [או"ח סימן נג - יט] שגר יכול להיות ש"ץ מוכיח הפמ"ג דהשו"ע ס"ל שיש לגר ערבות.

4. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת קידושין דף ע עמוד ב

והבית יצחק כתב דאיתא בירושלמי דבעודן בירדן אמר להם יהושע אם אתם מקבלין עליכם מוטב ואם לאו מים באין ושוטפין אתכם ומבואר בירושלמי שהיה אז קבלת ערבות. וכתב הבית יצחק דבאותה קבלת ערבות היו כולם.

והנה ידוע מש"כ הדג"מ לדקדק מדברי הרא"ש בברכות דאין דין ערבות בגשים וכתב הדג"מ הטעם בזה ע"פ הגמ' הג"ל בסוטה דמנו רק ששים רבוא הגברים וידוע מה שהשיג עליו הרעק"א.

ונראה דאפילו לפי התוס' בשמעתין ורש"י בנדה שמדקדקין מהגמ' בסוטה דאין גרים בכלל קבלת ערבות [ולפי"ז ה"ה נשים] מ"מ יש לחלק ולומר דמודים רש"י ותוס' דגרים [ונשים] הן בכלל ערבות לענין יצא

מוציא" דבסוטה מצינו רק שאינם בכלל ה"חומר" של קבלת ערבות ליענש על כל ישראל בכל חומר קבלת ערבות המובא שם אבל ערבות לענין קיום המצוות דיצא מוציא יתכן דזה יש להם.

5. דבר יעקב מסכת קידושין דף ע עמוד ב

[ט] בסוה"ד - ור"י פירש דלפיכך קשים שנטמעו בישראל ואין השכינה שורה אלא על משפחה מיוחדת וכן נראה דמש"ה מייתי וכו' - יוצא לפי תוס' שאין הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו על גרים. התורא"ש מקשה דרואים ששכינה שורה על גרים כדאמרינן על הנביא עובדיה שהיה גר אדומי. והא דאין ה' משרה שכינתו אלא על המשפחות המיוחדות בא למעט משפחה שיש בה פסול.

גם המהרי"ט מקשה מהנביא עובדיה, ומתריך ע"פ הגמ' בסנה' שאומרת שעובדיה זכה לנבואה מפני שהחביא הנביאים בימי אחאב. אבל המהרי"ט מקשה מדוד המלך שבא מרות הגירות ושרתה עליו שכינה. וכן ישעיה בא מנעמה העמונית ופנחס שאמו היתה בת של יתרו, אלמא הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו על מי שהוא ממשפחת גרים.

והא דמייתי לה הכא מתריך הרד"ל משום דרבה בר"ה קאמר מעלה יתירה שיש לישראל וליכא לגרים, לכן מביא מימרא דקשין גרים לישראל.

6. רמב"ם יד החזקה הלכות איסורי ביאה פרק יג הלכה יח

ומפני זה אמרו חכמים קשים להם גרים לישראל כנגע צרעת שרובן חוזרין בשביל דבר ומטעין את ישראל וקשה הדבר לפרוש מהם אחר שנתגיירו צא ולמד מה אירע במדבר במעשה העגל ובקברות התאוה וכן רוב הנסיונות האספסוף היו בהן תחלה:

7. ספר תורת משה לתת"ס על דברים פרק י פסוק יט

אהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים, פירש"י מום שבך אל תאמר לחברך והוא דוחק ומסיים את ה' אלקיך תירא וגו' כי קשים גרים כספחת משני טעמים א' שאינם יודעים לדקדק במצות ב' שלפעמים מדקדקים יותר ונענשים ישראל ע"ז (כדאיתא בתוספות קידושין פרק ד' אלו הטעמים) והנה אמר ואהבתם את הגר ואל תשנאהו מטעם השני שמא ידקדק יותר ממך ויתענש על ידו לז"א עשה זאת והנצל את ה' אלקיך תירא אותו תעבוד וגו' ותנצל מכל רע רק מטעם הראשון שאיננו בקי בדקדוקי מצות מ"מ אל תשנאהו כי באורך הימים ילך אחריו ויהי עובד ה' כמוך ק"ו מישראל במצרים שהי' בנוים על קוטב אמונת אברהם יצחק ויעקב ואפ"ה כיון שהי' גרים במצרים נמשכו אחר אמונות כוזבות של מצרים כש"כ הגר הזה שמתחלה ע"ז ה' ונכנס לאמונת ה' האמתית פשיטא שבאורך הימים יהי' לבבו שלם כי ילמוד ממעשי ישראל וזהו כי גרים הייתם בארץ מצרים הזכיר להם זה ברמז מפני הכבוד:

8. מהר"ל חדושי אגדות על קידושין דף ע/ב

קשים גרים לישראל וכו'. פי' התו' ידוע, אבל הפי' המבורר אשר רמזו חכמים, כי באמת קשים הם כספחת שהוא תוספת, כי הגרים הם תוספת על ישראל, כמו האדם שיש לו ספחת הוא קשה לו בעבור כי האדם אינו שלם רק עומד בעצמו מבלי תוספת על האדם, כי התוספת הוא חסרון, וכאשר אין לאדם ספחת שהוא תוספת הוא אדם שלם בלא חסרון, וכך ישראל כאשר הם עומדים בעצמם מבלי תוספת כלל, הם שלמים בלא חסרון. וכאשר נלוו עליהם הגר, אזי נספח עליהם ונתוסף עליהם הגר, כאלו אין ישראל עומדים בעצמם ובטל צורתם העצמית, אבל כאשר אין הגרים נוספים עליהם, עומדים בצורתם העצמית מבלי תוספת והם שלימים מבלי תוספת, אשר כל התוספת חסרון, ולכך קרא הגר ספחת, ופירוש זה ברור:

9. ספר דברי סופרים - אות לח

וזהו המדה יתירה שבישראל נגד גרים שאמרו בפרק עשרה יוחסין (קידושין ע' ע"ב) דבישראל ברישא והייתי לכם לאלקים, דעל כרחם השם יתברך מושל על מעמקי לבבם ואי אפשר להם לנטות במעמקי לבבם מהשם יתברך כלל כי שורשם דבוק באלקים חיים ואינם דבר נפרד ממנו שיהיה בחירה בידם ליפרד ולהיות כגויי הארצות, דעל זה אמר (יחזקאל כ' ל"ב) העולה על רוחכם היה לא תהיה וגו' דאף על פי שחטא ישראל הוא (סנהדרין מ"ד.) דזהו כפיית הר כגיגית במתן תורה לומר דעל כרחם יקבלו:

10. דבר יעקב מסכת קידושין דף עא עמוד א

ב] כגון אלו דידעין אבל משפחה שנטמעה נטמעה תאנא עוד אחרת היתה ולא רצו חכמים לגלותה אבל חכמים מוסרים אותה לבניהם ולתלמידיהם וכו' - כתב הר"י הזקן דמסתבר הטעם שמשפחה שנטמעה נטמעה משום שס"ל כר' יהודה [להלן עב: לפנינו הגירסא ר' יוסי] שממזרים יהיו טהורים לעתיד לבוא.

11. ר"ן (על הרי"ף) מסכת קידושין דף ל עמוד א

משפחת בית הצריפה היתה בעבר הירדן ורחקה בן ציון בזרוע. כלומר הכריזו שהם פסולים בן ציון אדם חשוב ובעל זרוע ועוד אחרת היתה שם וקרבה בן ציון בזרוע כגון אלו בא אליהו לטמא ולטהר לרחק ולקרב כגון אלו הוא דידעין כלומר שהכל מחזיקין אותן בפסולין אלא שנתקרבו בזרוע אבל משפחה שנטמעה מחמת שלא נודע פסולה נטמעה ומכאן נראה שאף בזמן הזה משפחה שנטמעה נטמעה כלומר שמי שידע פסולה אינו רשאי לגלותה אלא יניחנה בחזקת הכשרה ולעתיד לבא אף על פי שידע הדבר תהא כשרה ומיהו אפשר שראוי לגלותה לצנועין כדי שלא ידבקו בהם אף על פי שאם היו נדבקים בהם בלא ידיעה לא היה שם איסור כלל אבל מפני שאין הזרע מוכן לקדושה ולטהרה שאין הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו אלא על משפחות מיוחסות שבישראל כשר הדבר לגלותו לצנועין והיינו דגרסינן בגמ' תנא עוד אחרת היתה שם ולא רצו לגלותה אבל חכמים מוסרין אותם לתלמידיהם פעם אחת בשבוע ונ"ל שהוא מן הטעם שכתבתי ומ"ה היודע עכשיו פסול משפחה שנטמעה אינו חייב לגלותה ולא רשאי אלא לצנועין ותמהני דמשפחה שנטמעה מוישב מצרף ומטהר כסף ילפינן לה וקרא ודאי לעתיד הוא דכתיב כדאמרינן בגמרא כשהקב"ה מטהר את השבטים שבטו של לוי מטהר [תחלה] שנאמר וישב מצרף ומטהר כסף והיינו לעתיד לבא אבל בזמן הזה מנלן ולקמן אפרש:

12. שו"ע אבן העזר - סימן ב

(ה) משפחה שנתערב בה ספק חלל, כל אשה כשרה שנשאת לאחד מאותה משפחה ונתאלמנה, אסורה לכהן לכתחלה, ואם נשאת לא תצא, מפני שהם שתי ספקות, שמא זו אלמנת אותו חלל, שמא אינה אלמנתו; ואם נאמר שהוא אלמנתו, שמא אינו חלל: הגה - וי"א דוקא האלמנה דהוה ליה חזקת כשרות, אבל בתה, אפילו נשאה, תצא. ויש מקילין ואומרים דאין חלוק בינה לבתה (ב' הדעות בב"י בסוף סימן ס"ז). אבל אם נתערב בה חלל ודאי, כל אשה מהם אסורה עד שיבדוק, ואם נשאת תצא. והוא הדין אם נתערב בה ספק ממזר או ממזר ודאי: הגה - וכל זה דוקא למי שידע בדבר. אבל משפחה שנתערב בה פסול, ואינו ידוע לרבים, כיון שנטמעה נטמעה והיודע פסולה אינו רשאי לגלותה, אלא יניחנה בחזקת כשרות, שכל המשפחות שנטמעו בישראל כשרים לעתיד לבא. ומ"מ כשר הדבר לגלות לצנועין (כך משמע מהר"ן פרק עשרה יוחסין). ודוקא משפחה שנטמעה ונתערבה, אבל כל זמן שלא נתערבה מגילין הפסולים ומכריזין עליהם, כדי שיפרישו מהם הכשרים (שם בהגהות אלפסי). ועיין בחושן המשפט סימן ל"ה מי נאמן להעיד על משפחות:

13. דבר יעקב מסכת קידושין דף עא עמוד א

... הא דאכריז ר"י בפומבדיתא אדא ויונתן וכו' [לעיל ע ב], וכן הא דאכריז רבא במחוזא מבאר החזו"א [סימן א - יח] כולם לא נשתקע הפסול או לא נטמעו.
חזו"א [סימן א - לב] מסתפק האם ליחיד שידע הפסול יש איסור ממזרות ליקח אותה אשה או כיון שנטמעה והוכשרה גם על היודע אין איסור.
הקובה"ע [סימן נח - ג] מבאר דמי שאינו יודע ליכא אצלו איסור ממזר כיון שהידיעה היא חלק מהאיסור.

14. שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ד סימן ט

ג. אם לישא אשה שנטמע בה ממזר הוא התר למי שאינו יודע, והטעם שחייב לגלות ממזר מסוים שלא נודע.
(א) דלא הותרו לגמרי כשנטמעו אלא דכל איסורן דעבד וממזר הוא רק להיודע שהוא עבד וממזר אף אם לא ידע שאסורין אבל להאין יודעין שהוא עבד וממזר אין שום איסור ולא הוי כעובר בשוגג ובאונס. ולכן אין מחוייבין לגלות כיון שלכא תקלה אחרי שאין יודעין וממילא אסורין לגלות מפני כבוד הבריות הכשרין שנתערבו בהם. וה"ה שאף בלא נתערב ליכא איסור להאין יודעין דהא לפ"ו מה שחלוק מכל איסורין הוא שבכל איסורין הוי עצם החתיכה והמעשה לבד האיסור ולכן בכל אופן נעשה איסור, אך לענין עונשין יש פטור אם ה' שוגג או אנוס, אבל בממזר הוי הידיעה חלק בהאיסור, שהתחנות והתקרבות ממזרות ועבדות בכשרות הוא האיסור ולא עצם האישי, וכשלא ידע שהוא ממזר ועבד ונושא בחזקת כשר נמצא שהיתה ההתחנות כשרות בכשרות שזה לא נאסר. ... וכעין זה מצינו במלאכות שבת שאם

לא ידע שעושה מלאכה אין שום איסור, דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ולא נחשב שעושה מלאכה אף שעכ"פ נעשית המלאכה בידיו, ורק בידע שעושה מלאכה אך שאומר מותר או ששכח שהוא שבת אז הוי עושה איסור בשוגג. **וכ"כ יהיה לענין עבד וממזר וכל פסולי קהל ולכן כשלא ידע שהוא ממזר ליכא איסור כלל ואין מחוייבין ממיילא לגלותו כיון שליכא תקלה. ולכן בנתערב אסרו לגלות מפני כבוד הבריות הכשרין. ובלא נתערבו שליכא כבוד הכשרין דהא רק את הפסול יגלה חייבו להכריז כיון שאם ידעו יהי' איסור וגם מחמת שאין הזרע מוכן לקדושה כדאיתא בר"ן. וגם כיון שהיודעין אסורין להתחתן עמו יהי' תקלה שהיודעין יאמרו שמותר להתחתן בממזר. ...** וא"כ חזינן כיון שעכ"פ אם ידע ה' עובר חייב לגלות או מצד תקלה שיטעו הרואין. לכן גם הכא ניחא עוד יותר מה שחייבו לגלות בלא נתערב. וזה שהתם אין מועיל כבוד הבריות שלא לגלות והחשיבוהו כיודע שעובר אדאורייתא והכא בנתערב אסרו לגלות הוא מטעם דהכא הוא הפסד טובא להרבה אנשים שלא יהי' להם תקנה לבא בקהל חששו יותר מכבוד הבריות לבד (ועיין עוד בספר דברות משה למס' ב"ק ח"א סימן כ"ג ענף ב).

ד. אם י"ל שכשנתערב ממזר במשפחה נעשה התר גמור ואף אליהו שידע האמת הוי בתורת נבואה ועדיין הוא תערובת, והטעם שלא יחזרו לאיסורם כשיודעו.

(ב) **דלא מסתבר דיהיה חלוק בהאיסור בין ידע ללא ידע אלא דהותרו מצד שנתערבו ולא נודע מי הוא הפסול, ולכן לא יגלה אליהו.** ואף שהוא יודע בברור מי הוא הממזר והעבד ויו"ח = ויוצאי חלציו = וא"כ אין כאן תערובות כיון שיכול לברר צריך לומר דכיון ידיעתו הוא מידיעת נבואה אינו כלום לשנות הדין שנעשה לפי ידיעת בנ"א דלפי ידיעתנו ניתנה התורה ומה דהותר בדין תורה ברוב וחזקה ועדים וכדומה מותר גם כלפי שמיא, אף אם ידוע שם שאינו כן, דלא בשמים היא ולכן כפי שמסור לדון בארץ כן הוא הדין בהחלט, דאל"כ לא היתה התורה ממת שיריו וידונו דין שקר, ולכן כיון שעד עתה ה' היתר גמור להתחתן במשפחה זו ובהיתר נתחנתו בעוד משפחות מחמת שפסולי קהל מותרין בתערובות ה' היתר גמור גם כלפי שמיא לא יוכל אליהו בנבואתו לפוסלם. **אבל בממזר שניתר באמת בתערובות לעולם לא יאסר שוב כשיתברר בנבואה ע"י אליהו דבגלותו א"א להאסר.**

15. ספר קובץ שעורים ח"ב - סימן מה

10) **והנה בפ' הערל דף ע"ו איתא דממזירא דלא ידוע לא חיי והיינו כדי שלא יתערב בכשרים ולא יבוא מכשול על ידו, ולכאורה קשה כיון דספק ממזר מותר מתורת ודאי אין כאן מכשול כלל** שהרי מותר להאכילן בידיים ואין כאן משום לפני עור לא תתן מכשול כסברת הר"ן הנ"ל:

ושמעתי מכ' מו"ר הג"ר שמעון הכהן (נ"י) זצ"ל שקאפ דכל היתרן של ספיקות הוא דוקא לאחר שנודע הספק כמו בביטול ברוב דהוא דוקא לאחר שנולד התערובות כמבואר בירושלמי הובא בר"ש במס' ערלה וטעמו של ד"ז מפני שהספק הוא סיבת ההיתר וכ"ז שלא נודע הספק אין כאן דבר המתיר כלל: ובזה מיושבת הק' הנ"ל דממזירא דלא ידוע היינו שלא נודע כלל ספיקו ואינו מותר משום ספק ממזר:

16. ספר שערים מצויינים בהלכה

א"ל ההוא סבא "לעלם" כתיב. פרש"י דחכמים מוסרין קריאתו וכתובתו ופירושו כו', לעלם כתיב [חסר וי"ן] וצריך להעלימו. ומבואר דמהך קרא דלעלם יש איסור עשה וחייב להעלים השם, ומטעם זה אסרו למסור השם יותר מפע"א בשבוע. ולכאורה קשה דאמרין להלן דשם בן י"ב אותיות היו מוסרין אותו לכל אדם, ואיך עשו כן, והא כתיב לעלם שחייבים להעלימו, ומה"ט אסרו ההוא סבא לרבא למידרשיה בפירקא. וכן הקשה במהרש"א, וכתב שאין לחלק בין שם של ד' לבין שם של י"ב. [והגר"י פערלא (סה"מ לרס"ג סוף מ"ע א) הביא מש"כ במורה נבוכים (ח"א פ' סב) דקרא "זה שמי לעלם" לא קאי אלא על שם המפורש, דהיינו בן ד' אותיות שהוא עיקר השם, אבל שם בן י"ב אותיות אין צריך להעלימו, והיו מוסרין אותו לכל אדם מבעלי החכמה, דשם זה הוא אחד מן הכינויים של בן ד' אותיות, ככינוי של אל"ף דל"ת

עי"ש. אמנם מפרש"י (ד"ה מבליעין) מבואר, דשם בן י"ב אותיות חמור יותר משם בן ד' אותיות, ואינו כינוי משאר הכינויים של שם בן ד' אותיות כמש"כ הרמב"ם, וכן מבואר מדברי רש"י במס' סנהדרין (קא: ד"ה ובלשון) ובמס' ע"ז (יז: ד"ה עליו), וכ"ה שיטת רב האי גאון [מובא ברא"ש במס' יומא פ"ח סי' יט, ובטור אר"ח סי' תרכא], וס"ל דעיקר שם המפורש היינו שם בן מ"ב אותיות, ולפ"ז קשה כיון דאפי' שם בן י"ב אותיות מסרו בראשונה לכל אדם, כש"כ שם בן ד' אותיות, והרי כתיב "לעלם" דחייבה התורה להעלימו. ולכן מפרש הגרי"פ פערלא, דמדאורייתא ליכא שום חיוב להעלים קריאת השם, וקרא ד"זה שמי לעלם" לא אתי אלא לומר, דלא כמו שאני נכתב אני נקרא, דכתיבתו כיו"ד ה"א וקריאתו כאלף דל"ת [עי' ברש"י שמות ג-טו], ואשמועינן דאם קראו ככתיבתו הוי קריאה בטעות ושיבוש בידו, אבל איסורא לא עביד בהכי, אלא דממילא הו"ל מוציא שם שמים לבטלה, ועבר בעשה (עקב י-כ) "את ה' אלקיך תירא", ובלאו (יתרו כ-ז) "לא תשא" היכי דשייך, אבל מצד עצמו ליכא שום איסור בהכי, ומ"מ משרבו הפרוצים גזרו עליה מדרבנן לפרסמו לכל אדם, ואסמכוהו אקרא דלעלם.

ובענין לעלם כתיב, עי' בירושלמי יומא (פ"ג ה"ז) דדריש מזה שהיה מתעלם מהם, וכל השומעו נשכח ממנו טרם צאתו מביהמ"ק.

ובהא דא"ל ההוא סבא לעלם כתיב, מפרש בתוס' חכמי אנגליה, כל ההוא סבא אליהו. וכ"כ התוס' במס' חולין (ו. ד"ה אשכחיה) דכל מקום שנוכר ההוא סבא הוא אליהו. ונראה דלכך פירש דזה אליהו, דאלת"ה מנא ידע ההוא סבא מה דרבא סבר למידרש בפירקא.

17. תוספות רי"ד על קידושין דף עא/א

והצנועים שבכהונה מבליעין אותו בנעימות אחיהם הכהנים. קשיא לי, וכי רשאיין לשנות בברכת כהנים להזכיר שם בן י"ב אותיות כי אם בן ד' אותיות הכתוב בתורה:

• [עיין לקמן]

18. דבר יעקב מסכת קידושין דף עא עמוד א

ה] אמר ר' טרפון פעם אחת עליתי אחר אחי אחי אמר לדוכן והייתי אזני אצל כהן גדול וכו' - הרד"ל מקשה למה סיפר שעלה אחר אחי אמו, ולא אמר סתם פעם אחת עליתי לדוכן. ותירץ שמא היה קטן וכהן קטן עולה לדוכן עם גדול. אלא דצ"ע אם במקדש מותר לקטן לישר כפיו עם אחיו. עוד תירץ שלא היה זוכה לעמוד ע"י הכ"ג אילולא שעלה עם דודו שהיה חשוב. הרש"ש כתב שבמ"ר ליתא תיבת אמי, וקתני פעם עליתי אחר אחי.

19. ספר בניהו בן יהודע על קידושין דף עא/א

שם אלא למי שצנוע ועניו ועומד בחצי ימיו וכו'. נ"ל בס"ד ענוה לבדה לא תספיק, כי שמא הוא עניו מבחוץ וגאה מבפנים, כמו אותו כומר שהיה בזמן הרמב"ן ז"ל שהיה מראה ענוה בתכלית, ובלבו מתגאה בה ועושה כן כדי שישבחוהו, לכן אמר צריך שיהיה צנוע שאינו מפרסם מעשיו הטובים כמ"ש [מיכה ו' ח'] והצנוע לכת עם אלוקים, ואם כן ודאי ענוה זו אמתית, שאינו עושה ענוה כדי להשביח עצמו, וכיון שהוא עניו באמת, אין חוששין פן יקפיד על אדם שחטא לו ומענישו בשם הזה. ומ"ש עומד בחצי ימיו, כי לפעמים יהיה האדם מן הנעלבים ואינם עולבין, אך אם עודנו בחור בתוקף החומר, יזדמן שברבוי העלבונות שעשה לו אדם זה יגבר ויבער דמו בקרבו, ותעלה אש חמתו באותו אדם, ואז יצא מידו תקלה ע"י שם זה שיענישו בו, אבל אם עומד בחצי ימיו אין בו תגבורת הדם, ואפילו ברבוי העלבונות יוכל לכבוש כעסו, ויסבול העלבונות, אף על פי דרבו מאד. וגם צריך שלא יהיה כעסן מצד המזג שלו, וגם שלא ישתכר, דשמא שכרותו משנה דעתו ויעשה דבר רע. וגם צריך שמצד טבעו אינו מעמיד על מדותיו, רצה לומר אינו נוטר איבה בלבו, דשמא ברבוי הפעמים יתקבצו חלקי האיבה שנטר בלבו, ויעשו רושם לפעול פעולה של נזק:

20. הגרי"ז הלוי על שמות פרק ב פסוק יב

[יב] וירא כי אין איש ויך את המצרי וגו'. ופירש"י וירא כי אין איש עתיד לצאת ממנו שיתגייר, עכ"ל. וצ"ב אם נתחייב המצרי מיתה, מה איכפת לו אם עתיד איש להתגייר ממנו. והנה בפסוק י"ד, הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי, ובפרש"י הלהרגני אתה אומר, מכאן אנו למדים שהרגו בשם המפורש, עכ"ל. וצ"ב למה. והנראה דהנה כתב הרמב"ם בהלכות מלכים פ"י ה"ו ועכו"ם שהכה ישראל אפילו חבל בו כל שהוא, אע"פ שהוא חייב מיתה אינו נהרג, עכ"ל. והיינו דהוא מחוייב מיתה בידי שמים, וזהו שהרגו בשם המפורש, דהיינו מיתה בידי שמים, ולפ"ז מבואר היטב, דכיון דדין מיתתו היה בידי שמים, ובמיתה ביד"ש יש מקום לחשבונות, ואם היה עתיד לצאת ממנו איש שיתגייר, לא היה יכול להמיתו. (ועי' בפ"ה בהלכות חובל ומזיק ח"ב, ועכו"ם שהכה ישראל חייב מיתה שנאמר "ויפן כה וכה ויך את המצרי", עכ"ל):

21. ספר שערים מצויינים בהלכה

<p>ועי' במס' ברכות (ז): גדולה שמושה יותר מלמודה. ועי' בתדא"ר (פ"ה-ו) אהא דכתיב באלישע (מלכים א, ט-כא) "ויקם וילך אחרי אליהו וישרתהו", וילמד ממנו לא נאמר, מכאן אמרו גדולה שמושה יותר מלמודה. וברלב"ג (שם) מפרש כדי שילמד יותר מחכמתו, כי המשרת תמיד עם הרב, ורואה מנהגיו ושומע דבריו תמיד, וילמד יותר ממה שילמד התלמיד שאינו משרת. ועי' במדרש רבה (נשא פי"ב-יא) אהא דכתיב (יהושע א-א) "יהושע בן נון משרת משה", שאין ת"ל משרת משה, למה נאמר, לומר לך לפי שהיה משרת משה זכה לנבואה.</p>	<p>ארכביה לר' יוחנן אכתפיה וקא מעבר ליה. עי' ברש"י (ד"ה אורייתן) דזעירי היה תלמיד ר' יוחנן. ועי' במס' כתובות (צו). דר' יוחנן אמר כל המונע תלמידו לשמשו כאילו מונע ממנו חסד, ולכן הניח ר' יוחנן לזעירי שישמשנו. וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סי</p>
---	--

22. ספר שערים מצויינים בהלכה

ובהא דפרש"י דזעירי לא היה חפץ בכת ר' יוחנן מפני שהיא מא"י והוא היה מבבל, עי' בהמקנה שפירש, דר"י סבר שמה שלא רצה לישא בתו, מפני שרצונו לחזור ולדור בבבל, ואם ישא אשה בא"י אינו יכול להוציאנה מא"י לכבל כדאיתא בסוף מס' כתובות, וע"ז אמר לו כיון שעלה ללמוד תורה בא"י ששם הוא מקום תורה שהעלה עזרא החרש והמסגר, וכיון דא"י הוא מקום תורה טפי ראוי לך לישא אשה ולדור בא"י כו'.

ומהא דא"ל אורייתן כשרה, מבואר דעדיף לימוד התורה בא"י, וכן איתא במס' ב"ב (קנח:): אריא דא"י מחכים. ולכן ישבו הסנהדרין בלשכת הגזית, דכל הקרוב למקום המקדש מחכים טפי, עי' במהרש"א לעיל (סט.). ועוד מצינו שחכמי התלמוד בחרו להם תלמוד ירושלמי כדאמרי' במס' ב"מ (פה.) ר' זירא הוה יתיב ק' תעניתא דלישתכח מיניה תלמוד בבלי, ודרשינן במס' חגיגה (י.) עה"כ

23. ספר בניהו בן יהודע על קידושין דף עא/ב

אמר ליה אורייתן כשרן בנתין לא כשרן. קשא מה שייכות הא בהא. והלא אמרו רז"ל חות דרגא ונסיב איתתא, על כן דילמא לא היה רוצה לישא בת גדולים, כי רבי יוחנן היה ראש ישיבה בארץ ישראל ושני לנשיא. ונ"ל בס"ד, דאמרו רז"ל [סנהדרין י"ט ע"ב] כל המלמד את בן חבירו תורה כאלו ילדו, ולזה אמר אורייתן כשרן, דעל ידה אתה נחשב בן שלי, ואמאי בנתין לא כשרן לך, הלא אתה בן שלי והיא בת שלי. והא דאמר לו דברים אלו בעת שהרכיבו על כתפו להעבירו בנהר, ולא אמר לו כן בעת שהיה לומד ממנו תורה, נ"ל בס"ד על פי מ"ש הרב עיון יעקב ז"ל דשמוש גדול כזה של גנאי, שהוא להרכיבו על כתפו להעבירו הנהר, אם לא היה לר' יוחנן דין רבו מובהק, הוה אסור לזעירי לזלזל בכבוד תורתו כל כך ע"ש, וידוע דאמרו רז"ל תורה נקראת אשה לת"ה, ונמצא כיון שנשאו על כתפו הורה שיש לר' יוחנן עליו דין רבו מובהק, וכיון דהוא רבו מובהק נמצא נחשב זעירי חתנו של ר' יוחנן באשה הרוחנית, ולכן ראוי שיהיה חתנו גם באשה הגשמית, ולכן בא עליו בטענה זו בעת שהיה משמשו תשמיש בזוי, דבזה נמצא זעירי מודה דר' יוחנן הוא רבו מובהק, וכיון דהוא רבו מובהק נמצא חותנו באשה הרוחנית, וראוי שכן יעשה באשה הגשמית להיות חתנו של ר' יוחנן:

24. דבר יעקב מסכת קידושין דף עא עמוד ב

ב] אישתמיטתיה הא דאמר ר"א לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה כסולת נקיה ועלה - המהרי"ט והמקנה והיד דוד מקשים שר' יוחנן היה רבו של ר' אלעזר וא"כ לא שייך לומר שאשתמיטתיה דברי תלמידו, והיה לו לומר דפליג על ר"א כמו אביי [לעיל סט ב] שפליג על ר"א. היד דוד מתרץ דכיון שיש דיוק מהמשנה כמו ר"א [מדקתני עלו מבבל] לכן סתמא דגמ' ס"ל שא"א לחלוק עלין. המהרי"ט מתרץ שמסתמא ר"א אמר מה ששמע מרבו ר' יוחנן, ולכן קאמר דר' יוחנן שכח מה שלימד לתלמידו.

25. מהרש"א חידושי אגדות מסכת קידושין דף עא עמוד ב

א"ל מי ידענא מהיכא אנסביה כו' יש לדקדק הא רב יהודה בבבל היה ואיהו גופיה קאמר לעיל משמיה דשמואל א"י עיסה לבבל ויש ליישב דאע"ג דאותן דנשתירו בימי עזרא בבבל מיוחסים היו מ"מ היה חושש דמאותו זמן מימי עזרא שהיה כמעט ת"ר שנה עד רב יהודה נתערבו בהם פסולים הסמוכים לבבל דיש לו גבול ליחוס כדלקמן וק"ל:

26. דבר יעקב מסכת קידושין דף עא עמוד ב

ג] עולא איקלע לפומבדיתא לבי רב יהודה חזייה לרב יצחק בריה דרב יהודה דגדל ולא נסיב וכו' א"ל מי ידענא מהיכא אנסיב - מקשים המהרש"א והפנ"י למה חשש להתחתן הרי בבבל כולם בחזקת כשרות, דלא עלה עזרא מבבל עד שעשאה כסולת נקיה. המהרש"א מתרץ שאמנם בימי עזרא היתה בכל נקיה, אבל מימי עזרא עד ימי רב יהודה עברו כחמש מאות שנה, ובינתיים נתערבו באנשי בבל פסולים שבאו מארצות הסמוכות לבבל.

הפנ"י מתרץ דהיה מחמיר לשאת מיוחסת גמורה לפי שהוא החזיק עצמו למיוחס ידוע. וא"ל עולא שא"א להחזיק עצמו למיוחס גמור, דאנן לא ידעינן מהיכא קאתינן.

27. מהרש"א חידושי אגדות מסכת קידושין דף עא עמוד ב

זיל בתר שתיקתא כו' פרש"י מתוך פסולן שהיו פורשין מהן נטרו איבה עכ"ל ודוחק יש לצדד בהיפך מתוך שהן פסולין יראים להחזיק במריבה כדי שלא יגלה לו בעל מריבו את פסולן ויש לפרש דרך בעלי מריבות שכ"א מזלזל בחבירו ואומר לו פסול מה ופעמים שהאחד מתחכם כי ירא שחבירו יאמר לו פסול מה שעליו הוא מקדים עצמו לומר לחבירו אותו פסול וז"ש כל הפוסל במומו פוסל כדי שלא יאמר לו חבירו אותו פסול ולכן אמר הכא האי דלא קדים לומר לחבירו פסול מה אלא דקדים ושתיק הוא מיוחס טפי מחבירו שא"ל פסול מה דאם היה בו אותו פסול היה הוא מקדים עצמו לאומרו לחבירו דכל הפוסל במומו פוסל ודו"ק:

28. רמב"ם יד החזקה הלכות איסורי ביאה פרק יט

(יז) כל משפחות בחזקת כשרות ומותר לישא מהן לכתחלה ואע"פ כן אם ראית שתי משפחות שמתגרות זו בזו תמיד או ראית משפחה שהיא בעלת מצה ומריבה תמיד או ראית איש שהוא מרבה מריבה עם הכל ועו פנים ביותר חוששין להן וראוי להתרחק מהן שאלו סימני פסולת הם וכן הפוסל את אחרים תמיד כגון שנותן שמץ במשפחות או ביחידים ואומר עליהן שהן ממזרים חוששין לו שמא ממזר הוא ואם אמר להן שהם עבדים חוששין לו שמא עבד הוא שכל הפוסל במומו פוסל וכן כל מי שיש בו עזות פנים או אכזריות ושונא את הבריות ואינו גומל להם חסד חוששין לו ביותר שמא גבועני הוא שסימני ישראל האומה הקדושה ביישנין רחמנים וגומלי חסדים ובגבועונים הוא אומר והגבועונים לא מבני ישראל המה לפי שהעיוז פניהם ולא נתפייסו ולא רחמו על בני שאול ולא גמלו לישראל חסד למחול לבני מלכם והם עשו עמהם חסד והחיום בתחלה:

29. ספר ים של שלמה - קידושין פרק ד אות ד

והרמב"ם זכרונו לברכה כתב בפ' י"ט מהלכות איסורי ביאה, (ה"יז) לומר, שחוששין להם, וראוי להתרחק מהם, ואני אומר, אם בזמנינו באת להחמיר במשפחות מתגרות זו בזו, לא הנחתם משפחה לאברהם אבינו שתהא בחזקת כשרות, כי בעוונותינו הרבים הדור פרוץ, ואין מורה, ולעולם מתגרים משפחות זו בזו, ומשום הכי נראה, אפילו מי שדרכו לפסול משפחות, ולומר עליהם פסולים, אין חוששין עליו כי הוא הפסול, כי הדור פרוץ בעוונותינו הרבים, ומורגל בכך, ואין חוששין למשפחתו, אלא הוא חומץ בן יין לבד, תו מסיק, ואמר שמואל, שתיקתא דבבל היינו יחוסא כי האי, דבמערא, כי הווי מנצי בי תרי בהדדי, חזי הי מינייהו דקדים ושתיק, אמר האי מיוחס טפי, להידבק בו, ואפילו האידנא:

30. ספר בניהו בן יהודע על קידושין דף עא/ב

אם ראית שני בני אדם מתגרים זה בזה, שמץ פיסול יש באחד מהם. י"ל הוה ליה למימר בקיצור, אם ראית שנים מתגרים זה בזה, וידענא דעל בני אדם קאי ולא על בהמות. ונ"ל בס"ד דקמשמע לן בזה דלא איירי בשנים שהם רחוקים בטבעם ודעתם, כגון שזה חכם וזה טפש, זה גדול המעלה וזה פחות, אלא איירי בשנים שהם שוים במעלה בטבעם ודעתם וחיבתם, דשניהם נקראים בני אדם שוים, אשר לפי מנהגו של עולם ראוי שיהיו אוהבים זה עם זה ונוחים זה לזה, וכמ"ש בב"ק דף צ"ב ע"ב בשם בן סירא, כל עוף למינו ישכון וכן אדם לדומה לו ע"ש, ומאחר דראוי להם שיהיו אוהבים זה עם זה ומתערבים זה בזה, ואתה רואה אותם שהם מתנגדים זה עם זה, לכן יש לחשוב ולתלות שיש פיסול באחד מהם, ואין מניחים אותם וכו', ולזה אמר שני בני אדם רצה לומר שוין במעלה וחיבות ובעת ובטבע. מיהו גם בזה לא דברו רז"ל אלא על פי הרוב, ואפשר שיזדמן גם בכהאי גוונא דהם מתגרים זה בזה ואין פיסול באחד מהם, אלא יש סיבה אחרת, ובעוונותינו הרבים דשכיחה שנאה מחמת קנאה בטלה הוכחה זו:

31. תוספות הרא"ש מסכת קידושין דף עא עמוד ב

מישן מיתה. כדאמר' לעיל בפ"ב תשעה נטלה מישן, והא דלא חשיב תרמוד דפסולי דמישן גופיהו לא הוי אלא משום פסולי דתרמוד כדאמרינן בפ"ק דיבמות שמא אישתרובי אישתרוב למישן, א"נ משום דבני תרמוד נשתמדו ונטמעו בין הגוים כדאמר' התם אין מקבלין גרים מן התרמודיים.

32. דף על הדף קידושין דף עא עמוד ב

אמר רב שתיקתיה דבבל היינו יחוסא. בלשמוע בלימודים פירש, **דשנינו במסכת אבות (א. יז), 'וכל המרבה דברים מביא חטא', והכוונה בזה, דבשעת בריאת האדם ניתן לו כח הדיבור בכמות מסוימת כפי שגזרה**

חכמתו העליונה, ואדם בוחר במה יהיה דיבורו, אם בתורה אם בדברים בטלים, וכאשר מרבה לדבר דברים בטלים נשאר לו כח מועט לדבר דברי תורה, ולכן המרבה דברים מרבה חטא, כלומר מרבה להחסיר דברי תורה וחכמה, ועל כן האנשים המובחרים שיש בהם שלימות החכמה, ממעטים בדברים בטלים. וזהו שאמר 'שתיקותא דבבל', כלומר, זה שהם ממעטים בדברים בטלים - 'היינו יחוסא', בזה ניכר שחכמים הם.

33. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת קידושין דף עא עמוד ב

לייט אביי ואיתימא רב יוסף אדרב מצינו כמה פעמים לשון זה אצל אביי, ואצל ר' אבהו מצינו בכמה דוכתי הלשון "מגדף בה רבי אבהו", וכתבו התוס' בכתובות (ב: ד"ה פשיט) דגבי כל אמורא מצינו לשון שהיה רגיל בה, ולשונויות אלו הם מצד אורייתא דקא מרתחא בהו שקנאו לאמיתת התורה, וכך צ"ל גם לגבי הלשונויות שמצינו לפעמים בהשגות הראב"ד על הרמב"ם שאין בזה ח"ו שום צד של זלזול בכבוד הרמב"ם ז"ל אלא הוא מצד קנאות של הראב"ד לאמת.

לייט אביי וכו'. לא דלייט על בעלי המימרא שאמרו כן שח"ו לומר כן, אלא לייט על מי שיחליט להקל כמותם וכמו שפירש"י ז"ל ופשוט.

34. גמרא הלכה ברורה

בסוגייתנו מדובר על שם בן שתיים עשרה אותיות שבתחילה היה נמסר לכל אדם ומשרבו הפריצים היה נמסר לצנועים שבכהונה והם היו מבליעים אותו בנעימת אחיהם הכהנים. הרי"ד בתוספותיו מפרש שהבלעה זו היתה בשעת ברכת כהנים, ומקשה כיצד רשאים הכהנים לשנות בברכת כהנים להזכיר שם בן שתיים עשרה אותיות במקום שם בן ארבע אותיות הנזכר בתורה.

המהרש"א (חידושי אגדות) דן במה שנראה כסתירה בין האמור ביומא שלאחר מותו של שמעון הצדיק פסקו מלברך בשם, לבין האמור כאן שאף בזמן רבי טרפון שהיה סמוך לחורבן הבית היו עדיין מברכים בשם של שתיים עשרה אותיות. המהרש"א מתרץ כי יתכן שלאחר תקופת שמעון הצדיק נמנעו אמנם הכהנים מלברך בשם, אך הכהן הגדול המשיך עדיין לברך בשם עד החורבן ורבי טרפון אכן הטא אזנו לשמוע את ברכת הכהן הגדול. שאלותיהם של הרי"ד והמהרש"א מתורצות במורה נבוכים (חלק א פרק סא-סב), שם מבאר הרמב"ם את החילוקים בין השמות ואומר שבברכת כהנים שבמקדש היו מזכירים את השם של ארבע אותיות, אך ממשיך הוא ומבאר: "והיה עוד אצלם שם שיש בו שתיים עשרה אותיות והוא למטה מזה השם בן ארבע אותיות בקדושה. והקרוב לדעתי שלא היה שם אחד אלא שנים שלשה שמות, סך כל אותיותיהם שתיים עשרה, והיו מכנים בו כל מקום שבא בקריאה שם בן ארבע אותיות כמו שאנו מכנים היום באלף דלת, וגם שם זה שהוא בן שתיים עשרה אותיות אין ספק שהוא מורה על ענין מיוחד יותר מהוראת אלף דלת, ולא היו מונעים ולא מסתירים אותו מאף אחד מבעלי החכמה, אלא כל מי שבקש ללמדו למדוהו אותו, ואין כן שם בן ארבע אותיות, לפי שלא לימד אותו כלל כל מי שידעו כי אם לבנו ולתלמידו פעם אחת בשבוע, וכאשר היו בני אדם פרוצים לומדים זה השם בן שתיים עשרה אותיות ומשבשים בכך את הדעות... העלימו גם שם זה ולא היו מלמדים אותו אלא לצנועים שבכהונה לברך בו את בני אדם במקדש, לפי שכבר פסקו מלהזכיר את השם המפורש אף במקדש מחמת שחיתות בני אדם. אמרו: משמת שמעון הצדיק בטלו אחיו הכהנים מלברך בשם אבל היו מברכים בזה השם בן שתיים עשרה אותיות. אמרו: בראשונה שם בן שתיים עשרה אותיות היו מוסרין אותו לצנועין שבכהונה והצנועים שבכהונה היו מבליעים אותו בנעימות אחיהם הכהנים. אמר ר' טרפון: פעם אחת עליתי אחר אבי אמא לדוכן והטיתי אזני אצל כהן ושמעתי שהבליעו בנעימות אחיו הכהנים". נמצא איפוא ששם של ארבע אותיות גדול יותר בחשיבות מן השם של שתיים עשרה אותיות, ובתחילה היו מברכים בשם של ארבע אותיות, ומשמת שמעון הצדיק החלו לברך בשם של שתיים עשרה אותיות עד שלבסוף היו מברכים רק בשם אדנות.

35. המקנה מסכת קידושין דף עא עמוד א

בגמ' רבי אבינא רמי וכו'. נראה בזה לפרש הא דאמר דהמע"ה ממעמקים קראתיך ה' דקאי על ישראל כשהם בעומק הגלות שקוראים אל ה' מעומק הלב וכוונתם לשם הוי' שהוא רחמים, ואמר אח"כ אדני שמעה בקולי שאין יכולין להזכיר בקול אלא שם אדני ואעפ"כ כוונתם הוי' שהוא רחמים, וכן מפורש בסוף המזמור נפשי לאדני משומרים לבוקר ר"ל נפשי מקושרת בשם אדני השורה עמנו בגלותינו הנקרא לילה ושומרים לבוקר הוא הגאולה הנקראת בוקר, וכפל שומרים בוקר לרמז על שתי הגלויות, גלות בבל וגלות אדום, וע"ז אמר דאף שנפשי לה' מ"מ תוכן לבבי מייחלות אל הוי' כי עם הוי' החסד שהוא מידת החסד. וכן יש לפרש מ"ש דהמע"ה ב[תהילים] פרק ה' אמרי האזינה ה' בינה הגיגי הקשיבה לקול שועי מלכי ואלוקי כי אליך אתפלל ה' בוקר תשמע קולי וגו', שענינו הוא שם הוי' ב"ה [י] קבל מחשבתו אע"פ שאינו מזכירו בפה, וזהו שאמר בינה הגיגי שהוא לשון מחשבה כמו הגיון לבי ולא דוקא בשם ה' אלא אפילו שאומר בלשון אלוקות או מלכות הכונה הוא לשם הוי' ב"ה כמ"ש בזהר דכל שמהן עבד כנוי לשמא דא דהיינו דקאמר הקשיבה לקול שועי מלכי ואלוקי, ר"ל אפי' כשאני אומר בלשון מלכות ואלוקות מ"מ עיקר הכוונה לשם הוי' ב"ה והיינו דקאמר כי אליך אתפלל, ואמר בתר הכי ה' בוקר תשמע קולי ר"ל בוקר שהוא זמן הגאולה ואז תשמע קולי שיהי' קריאתו כתיבתו.

וענין שהביאו לכאן אלו המאמרות שאין(ם) ענינם כאן, נראה להבין ע"פ מ"ש לעיל דיחוד שמו יתברך עלינו הוא לפי טהרת ישראל לפיכך כשעתיד הקדוש ברוך הוא לטהר את ישראל אז שנקרא שם ישראל עלינו יהי' לנו רשות להזכיר בפה, אבל בגלות השראת השכינה בשם אדני אין לנו רשות לקריאתו כתיבתו וזהו פשוטו דקרא ששם עלו שבטי יה עדות לישראל להודות לשם ה', פירוש כי בהיות ישראל שרוין בירושלים ושורה עליהם שם הוי' ב"ה כמ"ש לעיל ובזה עדות לישראל להודות לשם הוי' ר"ל שמזכירין שם הוי' בפייהם, ולא עוד אלא שבזמן הגאולה לעתיד אמרו חז"ל שעתידין צדיקים שנקראו בשם של הקדוש ברוך הוא שיתעלו במעלות הקדושה הטהורה והשורה עליהם בגלות ואז יוכלו לפרש בפה שם הוי' וכמפורש בישעי' [פרק סב ב] וקרא לך שם חדש אשר פי הוי' יקבנו [וכן בירמיה פרק כג ו] וזה שמו אשר יקראו (לו) וגו', ר"ל שגם ישראל יתעלו במעלות שם חדש אשר יוכלו לפרש שם הוי' שבפייהם. ויש לפרש בזה מה שאמר דוד המלך ע"ה הושיענו אלוקי ישענו וקבצינו והצילנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך דהוי ליה למימר לשבח תהלתך דלשון השבח הוא לשון התפעל, אלא דהיינו דקאמר קבצינו מן הגוים שנוכל להודות לשם קדשך דהיינו שם הוי' ב"ה ואז נזכה להשתבח בעצמינו בתהילה זו שאנו מהללים אותו בגלותינו, ויש לפרש בזה מה שאנו מתפללים אור חדש על ציון תאיר כידוע שציון נקרא הקדושה ששורה עלינו בגלותינו וכמו שאמר הכתוב שבחי ירושלים את ה' הללי אלוקיך ציון, שבהיות ירושלים על מכונה הוא המקום להודות לשם הוי' ובהיותינו בגלות אין להלל אותו אלא בכנוי אלקות ולכך אנו מתפללים שיאיר השי"ת אור חדש בציון ואז נזכה כולנו להיות במדרגת אור זה שהוא שורה עלינו בגלותינו, ולפ"ז טהרת ישראל תלויה בהזכרת ה' לכך גילוי המשפחות שהוא טהרת ישראל והזכרת ה' תלויין זה בזה וזמן אחד להם פעם אחד בשבוע.

והנה רש"י ז"ל פירש בפסחים דף נ' בד"ה למידרשיה בפירקא וכו' וז"ל קרי' דיו"ד ה"א דארבע אותיות דרשיה וטעמיה התלויים בו. יש לפרש דבריו מפני שאמרו חז"ל שיש בשם הוי' בארבע אותיות [ארבע] בחינות, טעמין נקודות תגים אותיות. ובחינות תגים ואותיות מפורשים אצלינו בס"ת, משא"כ בנקודות וטעמים שאינן מחוברין להאותיות בכתב מפני קדושתן ע"כ לא נכתבו בתורה, וכנגד זה יש בארבע בחינות פשט רמז דרוש סוד. והנה רמז ופשט הוא בוי"ו ה"א וסוד שהוא בחינות הטעמים ודרוש שהוא בחינות הנקודות תלוי' ביה, ובהיותינו בגלות אין לנו השגה אלא בוי"ו ה' עד לעתיד שיתגלה שם ה' עלינו, והיינו דפירש"י ז"ל דסבר למידרש בפירקא דארבע אותיות שהוא רומז על דרושים וטעמים כנ"ל וע"ז אמר לעלם כתיב, כן נראה לפרש דברי רש"י ז"ל שהם צפונים ויקרים וק"ל: